

mindennapos iskola elvégzésén. Lehetetlenségnek is látszik, hogy a magyar köznép milliós tömegei csak a legelemibb iskolázást nyerjék és csak a legminimálisabb kultúrával éljék le küzdelmes életüket.

Ezért hozta létre a törvényhozás már 1868. évben a továbbképzést. Ezért tartotta szükségesnek a további népoktatási politika, hogy a továbbképző iskolázás a leendő élethivatásra előkészítés is legyen, sőt nélkülözhetetlennek vette újabban az iskolán kívüli népművelés hathatós bekapcsolását is, hogy a nevelés és oktatás munkája köznépünket élete végéig lehetőleg állandóan kísérje és kellően támogassa.

Az 1935. évi VI. t. c. és végrehajtása során kiadott 7000—1935. évi Utasítás igen jótékony hatást gyakorol a továbbképző iskolák működésére, tanítói és nevelői munkájukra. Rendszeresebb tette az ellenőrzést, kimélyítette a tanítási és nevelési eredményeket, ezekkel együtt pedig fokozta a továbbképzés sikereit is. A tanerők a körzeti és a tanulmányi felügyelőkben irányító és segítő szervezetet kaptak, a jövő fejlődés lehetőségeit így egységesen szolgálhatják.

Az általános továbbképző népiskola 6345—1936. sz. rendelettel megkapta új, modern tantervét, amelynek szellemében végzi már a folyó tanévben is oktatásait. A gazd. irányú továbbképző népiskola új tanterve, amely a megváltozott viszonyokhoz és az egységes állampolgári nevelés elveihez szorosan alkalmazkodik, most van előkészítés alatt és életbeléptetése rövidesen várható. Az új tanterv megjelenése és annak betartása újabb, igen jelentékeny lépéssel fogja előbbrevinni a továbbképzésnek tökéletesítését, ezzel az agrár lakosság érdekeit.

A tantervvel kapcsolatosan új szervezési utasítást is kapnak az iskolák, így újabb lendületet nyer szervezési és működési körük is. Kultuszkormányunk tehát gondos figyelmét fordít a köznép gyermekeinek mezőgazdasági irányban való továbbképzésére, értékeli ez iskolafaj jelentőségét, amellyel a 100-ezres tömegek állampolgári nevelésében, valamint élethivatásuk előkészítésében már eddig is végeztek és remélhetőleg a jövőben még kiterjedtebb módon és még eredményesebben teljesíteni is fognak.

Géher Lajos.

Kereskedőtanoncaink oktatásáról

Magyar nevelésügyünk kicsiny, de nem elhanyagolható része a tanoncoktatás. Fontos, mert par excellence olyan ága az iskolai nevelésnek, amely az élettől a legszorosabb kapcsolatban áll, modern, mert szakirányánál fogva a legcsekélyebb anakronizmus azonnal maga után vonja a nevelésben elkövetett hibának ézerszeresen feltorzítva mutatkozó következményeit, és mégis — sajnálattal kell megállapítanunk! — ha végiglapozzuk a már Magyarországon is hovatovább áttekinthetetlenül dagadó szakoktatási irodalmat, azt kell tapasztalnunk, hogy alig részeseül fontosságához méltó tárgyalásban.

Az iparos - és kereskedőtanonc — sokak által meg sem különböztetett és az „inas” gyűjtőfogalma alá elraktározott ikertestvérpárnak —

szerényebb dimenziójú és városhozkötöttségénél fogva szűkebb működésű oktatását, a kereskedőtanoncoktatást óhajtanám ezen a helyen hazai viszonylatban megvilágítani. A két oktatási ág — kereskedő- és iparostanoncoké — sokhelyt valóban össze is olvad és közös vonásainál fogva (szakképzett, becsületes és önállóan továbbhaladni tudó iparos- és kereskedőkké való nevelés) igen gyakori párhuzamosítást enged meg a mellétt, hogy aránylag kisebb lélekszámú helyeken előreláthatólag még sokáig együtt történik a két réteg iskolai képzése. Némi adottsága tehát megvan annak, hogy az egyikre helyesen alkalmazott nevelési normákat — kellő és a körülményekhez mért átalakítással — a másokra nézve is elfogadjuk. Különösen áll ez azokra a vonatkozásokra, amelyek mindkettőből elvezetnek nevelésügyünk nagy eredővonalaihoz: a jellemes honpolgárrá való képzéshez, az erkölcs és tekintély tiszteletéhez, stb.

A kereskedőtanonciskola mai létalapja hazánkban az *ipartörvény*, az 1922: XII. t.-c., illetőleg a 60.000/1928. sz. VKM rendelet. Ha ennek rendelkezéseit történeti perspektívába akarjuk helyezni, akkor ki kell emelnünk először azt, hogy *egész kereskedelmi szakoktatásunk a kereskedő tanoncok oktatásából indul ki*, mert az első ilyen szervezet, az 1830-ban *Bibanco* által alapított és a Pesti Polgári Kereskedelmi Testület intézményei támogatásával fenntartott alsófokú szakiskola — vasárnapi iskola kereskedőtanoncok és gyakornokok számára — megindulási alapot képezett tapasztalatok tekintetében a nemsokára felállított mindennapos kereskedelmi iskolák számára is. Az első törvényes rendezés ideje 1872, amikor az országgyűlés, megszüntetve az addig uralkodó anarchiát, a kereskedelmi szaktanintézeteket a földművelésügyi, ipar- és kereskedelemügyi miniszter fennhatósága alól a kultuskormányzat irányítása és felügyelete alá helyezte. Ugyanez évben jelent meg az első „*Szervezet*“, amely ugyan még csak általánosságban foglalkozik a „*legalsófokú kereskedelmi tanintézetek*“-kel s ha meg is kívánja a speciálisan kereskedelmi tárgyak behatódó oktatását, mégis szellemét nem a szakoktatás, hanem a népoktatási törvény hatja át, amennyiben a kereskedőtanoncok iskolakötelezettségét 15 éves korig állapítja meg. Lényeges változást jelent az 1884: XVII. t.-c., amely a tanoncoktatást intézményesen rendezi s a nyomában megjelent 28.093/1887. sz. VKM r. a kereskedőtanonciskolák megszervezését rendeli el. Tanítási tervet ad nekik és utasításokat tartalmaz a királyi tanfelügyelők számára ellenőrző tevékenységük gyakorlásához. 1897-ben újabb haladás jelentkezik, amennyiben a tanonciskolákat a 25.314/1897. sz. VKM rendelet a tanfelügyelők mellett a királyi főigazgató, — akit a két érdekelt miniszter: közoktatásügyi és kereskedelemügyi közösen nevez ki — ellenőrzése alá rendeli és gondoskodik arról, hogy a tanítást ne tartsák az összes osztályokban azonos napokon, a főnökök érdekeire való tekintettel. Ez a *Szervezet* volt életben aránylag a leghosszabb ideig, az 1927/28. iskolai év végéig. Érdekes egy pillantást vetni a tanítási idő alakulására is; amíg a *Bibanco*-féle iskola csak vasárnap délután tanított, addig 1872 óta vasárnap délelőtt és délután, 1884 óta hétköznapokon és minimálisan heti 7 órában, végül az 1897 évi rendelkezés nyomán a heti 7 órán felül hittant is 1 órában tanítanak kereskedőtanonciskoláink.

A jelenlegi iskolaműködést szabályozó 1928 évi *Szervezet* kibocsátását az utolsó szabályozás ideje — 1897 — óta eltelt időszak fundamentális változásai tették szükségessé. Éreztették hatásukat a háború, forradalmak és az újból meginduló fejlődés a kereskedelmi élet terén is

és a *Szervezet* kettős cél jegyében kívánja a tanonciskolák működését, mikor előírja, hogy legyenek elsősorban a köznevelésnek gondozói és a mindenkire fontos ismeretek terjesztői s másodsorban *a szakképzésnek előkészítői*.

Legelső rendelkezése, hogy ismételten kimondja *a munkaadó iskoláztatási kötelezettségét a tanoncidő egész tartama alatt*. Intézkedik az iskola fenntartásának kötelezettségéről és ezt a feladatot a községekre rója, de lehetővé teszi, hogy érdekképviseletek, magánosok (vállalatok vezetői), valamint felekezetek is létesíthessenek — engedély alapján — kereskedőtanonciskolákat. A II. fejezet a tanonc iskoláztatására irányuló kötelezettség teljesítésével foglalkozik. A *Szervezet* 20 §-a értelmében a tanonc az iskolát korra való tekintet nélkül a tanviszony egész tartama alatt pontosan látogatni köteles (teljeskorúságot elért tanoncok az iskolalátogatás alól felmentendők). Elrendeli a tanoncok osztályokba való besorozásánál követendő szabályokat. Ezek szerint a tanonciskola az előkészítő osztályon kívül 4 évfolyamból áll s fokozatosan lehet az előképzettség foka szerint a beíratkozó növendéket azonnal az I., II., III., illetve IV. osztályba helyezni. Egyébként a tanoncok az egyes osztályok sikeres elvégzése után a következő magasabbikba lépnek, de természetesen, hogy nem valamennyien végzik el a legmagasabb évfolyamokat, hanem csak addig jutnak el tanulmányaikban, ameddig az egész iskolalátogatási kötelezettséget szabályozó szerződéses idő futja. A tantervet általában *egységesen* állapítja meg, azaz a tanoncok a tantárgyakat meghatározott heti óraszámban kötelesek tanulni, de lehetőséget nyújt a rendelet a tanulóknak szakok szerint való csoportosítására és tanítására, sőt ezt a lehetőség korlátain belül követelményként is írja elő. A kereskedőtanonciskolák tantárgybeosztását és a tantárgyak heti óraszámát a rendelet a következőkben foglalja össze:

Tantárgy	előkészítő	IV. osztályban			
		I. h e t i	II. ó r a s z á m	III. b a n	IV. ó r a s z á m
Hit- és erkölcsstan	1	1	1	1	1
Magyar nyelv	3	1	1	1	—
Történelem. és polg. ismeretek	—	—	1	1	—
Számтан	3	2	2	2	—
Földrajz és áruismeret	—	2	2	1	2
Kereskedelmi levelezés és a ker. ism.	—	1	1	1	—
Szépírás	2	1	—	—	—
Könyvvitel	—	1	1	2	—
Gyakorló iroda	—	—	—	—	6
Összesen heti	9	9	9	9	9 óra.

A tantárgyakon belül megkülönböztet a *Szervezet közismeretieket* (Hittan, magyar nyelv, történelem, szépírás) és *a kereskedelmi hivatásra előkészítő tantárgyakat* (számтан, földrajz és áruismeret, kereskedelmi levelezés és a kereskedelem ismertetése, könyvvitel és gyakorló iroda) és e két csoport egymáshoz való viszonyának vizsgálatából kiderül, hogy amíg az alsóbb osztályok anyagát nagyobbára közismereti tárgyak ké-

pezik, addig a magasabb évfolyamokban egyre jobban előtérbe nyomulnak a szakismeretek.

Részletesen szabályozza a Szervezet az iskolák tanítási idejét. A tanítást esti hat órán túl külön engedélyhez köti. Kívánatosnak mondja a rendelet, hogy még a gyengébb tanulók is, hacsak kilátás van arra, hogy a mulasztottakat pótolják, felsőbb osztályokba bocsáttassanak. Osztályismétlésre azok utasítandók, akik kettőnél több tárgyból kaptak elégtelen osztályzatot. A kereskedőtanonciskolákban sem magán-, sem javítóvizsgálatnak helye nincs. Befejezésül a rendelet a tanonciskolák fegyelmi büntetéseit állapítja meg; a dorgáláson, intésen és a főnököt történő írásos értesítésen felül mint legalkalmasabb büntetés, az iskolából való három havi, illetve végleges kizárás szabható ki, mely utóbbi esetben a tanonc tanviszonya az 1922: XII. tc. 99. §-a értelmében automatikusan megszűnik.

Kétségtelenül megállapítható, hogy a Szervezet súlyos köteleességeket ró a kereskedőtanonciskolák oktatóira, azonban ugyanakkor nem gondoskodik arról, hogy a kívánalmak valóban teljes mértékben megvalósíthatók is legyenek. Ki kell emelnünk a rendelkezések hézagai közül a két legalapvetőbbet: a kereskedés üzéséhez nem szükséges előképzettséget igazolni, tehát bárki, bármilyen előtanulmányok híjával is elérheti a segédi vagy főnöki hatáskört, másodsor pedig az ebből folyó hátrányt az iskolára nézve: a tanonc a szerződési idő leteltével mindenképpen felszabadul, még az esetben is, ha iskolai bizonyítványa ki nem elégitő tanulmányi eredményt mutat. Az iskolai bizonyítványnak tehát csak amolyan szépségflastrom jellege van s maga az iskola a tanonc szempontjából ingyenes melegező és pihenőhely, a főnök szempontjából pedig az inas idejét igénybevevő felesleges intézmény, — természetesen mindkét esetben olyanok véleményét citálva, akik — sajnos — nem bírnak kellő érzékkel az iránt, hogy az iskola igazi szerepét felismerjék s akik — ismét sajnos — igen számosan vannak. Aki valaha is tanított kereskedőtanonciskolában, alaposan átérzi azt a tényt, hogy az inkriminált hézagok valóban pótolandók, mert e nélkül igazán eredményes jövőző kereskedőgenerációnk képzése alig lehet. Gondoljuk csak el a tanár helyzetét, aki tanulásra és iskolabajjárásra buzdítja növendékeit akkor, amikor úgy ő, mint minden tanuló tisztában van azzal, hogy a segédlevél egyáltalában nem függ az iskolától, tanártól és a bizonyítványtól. Ennek az „atra cura“-nak az árnyéka érezhető egyébként nemcsak a szorosan vett tanításnál, hanem a mulasztó tanonccal, illetve ennek főnökével szemben rendelkezésre álló lehetőségeknél, az osztályzatok megállapításánál, az iskola egész működésénél és külvilág előtti tekintélyénél, sőt magánál a szervezetekbe tömörült kereskedőtársadalomnál is, amely — önmaga közül a kontárokot, szakképzetleneket kiközösítendő — ismételten sürgeti az iskolák által állandóan hangsúlyozott és kérelmezett rendelkezést: kössék képesítéshez a kereskedést.

Eltekintve ettől a fundamentális hiatustól, a tanonciskolák oktatóinak működése elé egyéb, szintén nem jelentéktelen nehézségek is gőrdülnek. Mint a Szervezet rendelkezéséből kitűnik, a tanonc iskolabajjárasi kötelezettségének kezdetét és végét nem az iskola szabályozza, hanem a

szerződés dátumai. Nagy hátrány az iskola szempontjából, hogy a szerződések kötés és elvégződés tekintetében nem kelteznek egységesen vagy ha egységesen nem is, de legalább oly időpontokban, amelyek az iskolai évvel korrelációban vannak. A szerződések a tanévnek minden hónapjában kezdődnek és végződnek s ezzel egyidejűleg az iskola növendékeinek a létszáma is állandóan hullámzik. Az alsó évfolyamokban a létszám állandóan nő, míg a felsőkben csökken a tanév előrehaladásával. Megtörténik, hogy az első osztályt alig néhány növendékkel nyitja meg az intézet szeptemberben s a II. félév elejére már túlszűföldik, viszont a népes III. vagy IV. osztályt a felszabaduló tanoncok nagyszámú kimaradása miatt egyszerűen be kell zárni. Az ilyen fluktuáló osztályok tudása természetesen nem egységes, hiszen a később iratkozók a tananyag pótlására a tanonciskola sajátos struktúrája miatt nem szoríthatók, de meg ez a kíváncsi egyébként is lehetetlen lenne. Másrészt a tanár sem tud állandó jellegű elgondolással nekiindulni az osztály tanításának, mert a tananyagban való előrehaladása szükségképpen függvénye kell legyen a növendékszám alakulásának. Tehát a legnagyobb igyekezet mellett is csak korlátozott eredményekre számíthat s még jó, ha az iskolát látogató idegenek részéről megrovásban nem részesül az osztály tanulmányi állapota miatt. Természetesen senki ezeket a viszonyokat nem ismerheti olyan alaposan, mint a tanár, aki sokszor egész óráját kénytelen egy újonnan iratkozó tanonccal eltölteni. Sok időt rabol el és sehol sem mutatható ki az a munka, amit a tanár állandóan vívni kénytelen a tanoncukat egyáltalán nem, vagy rendetlenül járató főnökökkel szemben. Egyrészt szem előtt kell tartania a tanulmányi érdekeket, másrészt sokszor lehetetlen elzárkózni a főnök kívánságai elől, aki „sürgős üzleti elfoglaltság” címén — minden előzetes engedélykérés nélkül — nem küldi tanoncját az órára, holott a Szervezet expressis verbis megmondja, hogy sürgős üzleti teendők végzése (komissiózás, áruátvétel, feladás, leltár, váratlan nagy forgalom, stb.) a mulasztott órák igazolásul nem szolgálhat. Sokszor, különösen hó végén és elején, valósággal az egész óra effecsérlődik a kiértékelő cédulák kitöltésével, a mulasztások bejegyzésével és azzal, hogy néhány tanoncot a tanár kiküld a mulasztók főnökeihez, csak még többet von el a tanítástól. Előfordul, hogy ugyanakkor, amikor a tanár már az óra megkezdése előtt 10—15 perccel a tanteremben foglalkozik, alig marad az órából 8—12 perc a tulajdonképpeni tanításra, mert a többi igénybeveszi a mellékes teendők elvégzése: a szekrények kinyitogatása, tollak, füzetek, tinták, térképek kiosztása, a szemléltető anyag elrendezése, az érkezőktől az ellenőrző könyvecskék átvétele, megvizsgálása és lebélyegzése, az osztálykönyv rovatainak a kitöltése, névsorolvasás, a hiányzók és későjövők számbavétele, az ima és — last but not least — az állandó fegyelmezés. Mindezeket csupán azért soroltam fel ilyen részletesen, hogy lássa a mindennapos iskola oktatója, mi köti le a tanonciskolai kartársának idejét az órán, — olyan teendő, amit ő nagyrészt nem is ismer. Nehéz kérdés a fegyelmezés is. Egyrészt tagadhatatlan, hogy rendnek lenni kell, másrészt azonban bizonyos, hogy a város minden részéről 3—4 naponként összejövő és „kollégialis” üdvözlésekbe merülő tanoncok természetüknél fogva és

életkörülményeik révén élénkek, nagyon heterogén műveltséggel és habitussal rendelkeznek, megszokták a hangos beszédet, lármát az üzletben és az utcán és így vigyáznia kell a tanárnak, hogy a fegyelmezéssel túlzásba ne menjen és lehetetlent ne kívánjon. A tanoncok zöme régóta kikerült az iskolából és annak fegyelme elhomályosult emlékében, nehéz vele elérni, hogy közbe ne szóljon (s a közbeszólás sokszor korántsem fegyelembontásból, hanem egyszerűen érdeklődésből ered, tehát pedagógiai értékű!), szabályosan üljön a számára gyakran neveltségesen kicsiny padokban, nem lehet mindig megtiltani még az evést sem, a delet közvetlenül követő órákban, mert a tapasztalat azt mutatja, hogy a tanonc nem torkosságból, hanem egyszerűen éhségből eszik, minthogy terhes fél napi munkája után néha ebéd nélkül kénytelen az iskolába jönni, nem lehet elzárkózni a primitív formában megnyilvánuló zajos szeretet és ragaszkodás elől sem (elmondja vasárnapi élményeit, az otthoni disznótort, az üzlet eseményeit, olvasmányait, családi ügyeit stb.) és nem is tanácsos elzárkózni előle, hanem meg kell hallgatni, irányítani, felvilágosítani kell, nehogy a tanár bizalmatlan elzárkózása miatt káros befolyások alá kerüljön. Ezek mind-mind olyan kérdések, amelyek a gyakorlatban egyszerűen lármát jelentenek, de mégsem lehet a fegyelmetlenség alá foglalni mindezt, mert nézetem szerint nagyon is szerves része az iskola nevelő munkájának. Itt kell rámutatni arra, hogy gyakran előfordul, különösen télen, esti órákon az alvó tanonc. Lehetetlenség ezt valamelyik gimnázium délelőtti óráján lustálkodó diák tétellel azonosítani — aminthogy egyáltalában lehetetlen azonosítani a középiskolás diákot a dolgozó és sokszor önmagát eltartó tanonccal —: ehhez ismerni kell nemcsak a tanonc általános pszühéjét, hanem individuálisan mind-egyikét. A külteleki szatócsüzlet hidegtől vörösrecsipett kezű, fagyott-sarkú, rongyos szvetterbe burkolt, gyenge táplálkozású inasának bizony nem lehet különös fegyelmetlenségül felróni azt, ha a meleg tanteremben elszunnyad akkor, amikor jól tudjuk, hogy hajnali 5-6 órától keményen dolgozik és ha az iskolából este kikerül, még vissza kell térnie a boltba, hogy 8-9 óráig folytassa nehéz munkáját s csak utána térhet haza, gyakran alig 6-7 órát pihenve a 24-ből. Ugyanilyen egyéni elbírálás alapján kell kialakulni annak a hangnak is, amit a tanár a tanoncokkal szemben használ: tekintettel kell lennie az osztály korviszonyaira, társadalmi rétegezettségére s nagyon meg kell gondolnia azt, hogy mit mond, mert sok esetben a tanonciskola az egyetlen hely, ahol a tanonc lelkét nevelő céllal alakítják. Mert ne feledjük el, hogy akik puttonnyal megrakva, csomagok alatt görnyedve, plakátok előtt ácsorogva, hamisan fűtyörészve, mellettünk kerékpárjukon elsüvöltve, az utca ezer és színes, de nem mindig kívánatos mozaikjában állandóan láthatók, — azok az inasok. Megkapó képet rajzol az inas életéről híres regényében, a *Soll und Haben*-ben Gustav Freytag s az az ottani sivár környezet, ha enyhítik is korunkban a vallásos, cserkész, levante, kulturális, stb. mozgalmak, bizony ma is elsősorban alakítja a tanonc lelkét. És, noha mindaz, ami az egyéb iskolatípusokban a nevelő rendelkezésére áll munkája eredményesebbé tételéhez, itt jóformán teljesen hiányzik, — mégis lehet eredményeket elérni a kereskedőtanoncoktatásban is! Hogy

ez így van, annak nem kis részben oka a tanoncok állandó érdeklődése s a helyesen kiválasztott tananyag, amely párhuzamosan halad a tanonc üzleti munkakörével. A tanítás nagy segédeszköze — ha megvalósítható — a szakosítás. Ez alatt azt kell érteni, hogy a különböző szakmájú kereskedőtanoncok osztályonként elkülönülnek és azt a tananyagot tanulják, amelyik szigorúan a szakmájukba vág. Budapesten, ahol évenként több mint 1200 kereskedőtanonc oktatása történik egyetlen iskolában, természetesen messzemenően sikerül keresztülvinni ezt a nagy pedagógiai jelentőségű szakosítást, hazánk egyéb helyein azonban a szakosítás csak a Szervezet nyújtotta kereteken belül oldható meg a csekélyebb létszám miatt. Jellemző a tanoncok szakma szerinti megoszlására, hogy Budapesten átlagosan 33 % a fűszeres tanoncok aránya, míg a textil és divatárút tanulóké több mint 50 %, ezzel szemben a szeged városi kereskedőtanonciskola 50 évre terjedő statisztikája szerint a két szakma aránya éppen fordított, ami azt jelenti, hogy a két iskolában — s a szegedit bátran jellemzőnek vehetjük általában a vidékre — a tanításmódnak eltérőnek kell lennie.

A tanonciskolák belső életének állandó problémáit képezik a növendékek korviszonyai és előképzettségi foka. Amíg a tanoncktatás korábbi évtizedeiben a korrétegződésben domináltak a magasabb kategóriák (17—19 évesek), addig mostanában ezen a téren örvendetes javulás mutatkozik: sűrűsödnek a 14—16 éves csoportokba. Az a hihetetlen szóródás, ami régebben szintén igen nehezé tette a tanár helyzetét, tűnni kezd (ezelőtt 30 évvel nem volt ritka eset, hogy ugyanabban az osztályban 11 éves és 23 éves tanoncok jártak!). Azonban még így is furcsán hat a kívülről szemlélő előtt egyik-másik osztálynak a képe: hatalmas, bajszos, pantallós legények mellett ott találjuk a 11—12 éves kisfiút, aki rövid nadrágban és nyaranta csattogó meztőlábbal futkos „kollégái“ között, „bácsi“-nak szólítja az időseket, — tanoncok és tanárok nem kis derűtségre. És még jó, ha az idősebb testi fölényét szellemi érettség is kíséri és nem kénytelen a tanár folyton a kicsiknek magasabb és iskolaibb tudását hangsúlyozni! Hasonlóképpen divergáló csaknem minden osztálynak a képe iskolai előképzettség szempontjából is. Különösen a négy elemi és négy középiskola közötti elég jelentős előképzettség-skála gyakori az osztályokban és itt meg kell állapítani, hogy tanonciskolában a tanár egészben véve mindig az alsóbb szellemi nívóhoz kénytelen tanítását szabni, hacsak nem akarja kockáztatni a szilárd alapot, amelyre tovább építhet. Az utolsó évek örvendetes eredménye, hogy kereskedőtanonciskoláinkban — különösen a nagyvárosokban — egyre jobban dominál a magasabb iskolai előképzettséggel rendelkező elem (6—8 elemi, 4 polgári) és ennek folytán elnéptelenedik az előkészítő, sőt az I. osztály is (különösen Budapesten), viszont a III. és IV. osztályok padjai megtelnek évről-évre. Ez maga után vonja a szakképzésre fordítható idő növekedését, minthogy — mint már említettem — a magasabb osztályok tananyagában a kereskedelmi hivatására előkészítő szaktárgyak dominálnak.

A tanonciskola munkájának eredményességét vizsgálva szembetűnik az a haszon, amit a gyakorlati élet nyújt, amikor szinte észrevét-

lenül segíti elő a nyitott szemmel járó tanonc számára fontos ismeretek megszerzését, amiket aztán a tanórán csak tudatosítani és összegezni kell (pl. a mérés, a mérésnél tapasztalható visszaélések, a maró folyadékok kezelése, számlák kiállítása, árajánlatok mérlegelése, stb.). Óriási hasznot jelenthet az iskola és a kereskedőfőnökök összeműködése, ami elsősorban az iskola ügyeivel behatóan foglalkozó felügyelőbizottságon, másodsorban pedig az iskola igazgatóján és a város általános kereskedőtársadalmi fejlettségén múlik. A szemléltető oktatást, amely szinte párhuzamosan kell haladjon az elméletivel, az iskolák csak úgy tudják igazán megvalósítani, ha a cégek, bankok, stb. sokszor kényelmi szempontjaik feláldozásával is segédkezet nyújtanak, másrészt azonban a tanárok is igazi buzgalommal igyekeznek a gondolataikra bizott szertárat és gyűjteményeket kiegészíteni, gyarapítani és a gyakorlattal párhuzamosra tenni. Igen sokat segítene az illetékes felsőbb hatóság által több ízben sürgetett tankönyv megírása is. Mindmáig ugyanis az a helyzet, hogy a heti 9 óra alatt a tanár feladata nemcsak a nevelés, előadás, szemléltetés, tanítás és fegyelmezés, hanem az előadott anyagnak teljes elsajátíttatása is. Ez, akkor, amikor az idő rövidege miatt csak percek állnak rendelkezésére a tanultak írásban való lerögzítésére, de egyéb szempontok miatt is — a kézírás hibái, a füzet elvesztése, stb. — nem valószínű, hogy a kívánatos mértékben. Nagy szükség volna tehát megfelelő elnyúlhatatlan anyagú, egyszerű szövegezésű, olcsó és jó pedagógiai érzékkel megírt, de kereskedőtanonciskolai tapasztalattal rendelkező szerzőtől származó tankönyvekre, amelyek a tanoncok kiadhatók lennének s amelyeket tanoncidejének letelte után is haszonnal forgathatna.

Amidőn a tanonciskola munkájának eredményességét kívánjuk, nem zárkozhatunk el néhány olyan szempont elől sem, amelyek — a kereskedői képesítés előírásához hasonlóan — intézményesen segítenének a fennálló bajokon. Ide tartozik az a kívánalom, amely szerint az 1928. évi Szervezet tantárgyfelosztása olyan kiegészítést kapna, amely az egyes tantárgyak eredményes tanítása szempontjából felettébb kívánatos. Csak példának hozom fel a III. osztályt, ahol a földrajz-árúismeret kettős tárgyának tanítására összesen heti 1 óra jut. Minthogy a gyakorlatban az egyik óra földrajz, a másik pedig árúismeret tanításával telik el, tulajdonképpen az a helyzet, hogy a tanárnak kéthetenként áll rendelkezésre 1 óra a földrajznak és árúismeretnek a tanítására. Ez azonban az optimum, ami ritkán következik be. Sokkal sűrűbben fordul elő, hogy havonta alig egyetlen órát tarthat az említett tárgyakból a tanár, sőt tavaly pl. velem fordult elő, hogy a november végén tartott árúismeret-órát csak február elején tudtam folytatni. Ha hozzáveszi ehhez a helyzetet ismerő még az állandó mulasztásokat is, könnyen elhiheti, hogy ilyen körülmények között eredmény el nem érhető s a tanítás állandó recidívákba fullad.

Fővárosi és vidéki kereskedőtanoncoktatásunk más-más jellegű, jóllehet mindkettőt azonos Szervezet szabályozza. Az 1933-ban végrehajtott központosítás révén a budapesti kereskedőtanoncok *önálló iskola-épülethez és főhivatású*, tehát minden idejüket a tanoncoktatás gondolatának szentelhető *tantestülethez* jutottak. Természetes, hogy országunk

városfejlődésének sajátosságai miatt Budapestet nem utánozhatja még az ország második városának iskolája sem — hiszen a szegedi növendékszám, 120, tizedrésze sincs a budapestinek, — még kevésbé pedig a kicsi, sokszor iparosokkal együttműködő vidéki iskola. Mégis megszívlelendő az a törekvés, hogy igyekezet mutatkozik különválasztani a speciális képességeket és elmélyedést kívánó kereskedőtanonciskolai munkakört egyéb tanítási munkaköröktől. S kétségtelen, hogy a fejlődés útja is ez! A felsőkereskedelmi iskolák volt királyi főigazgatója minden erejét latbavetette, hogy szaktanárok oktassák legalább a kereskedelmi tárgyakat a tanonciskolákban és bizonyára oda kell vezessen a fejlődés útja, hogy ahol csak lehetséges, főhivatású kereskedőtanonciskolai tanártanszékeket szervezzenek, megnyitván ezáltal a lehetőséget később különválasztott kereskedőtanonciskolai szaktanárképzés számára is.

Főbb. irodalom: Adalékok a tanoncoktatás fejlődéséhez a székesfővárosban (Szendy—Ágotai) Budapest, 1935. Vincze: A középfokú kereskedelmi szakoktatás hazánkban és külföldön. A „Kereskedelmi Szakoktatás“ c. folyóiratnak különösen az utolsó 13 évfolyama, különösen: Tarnay: Kereskedő tanonciskoláink helyzete és bajai (id. folyóirat XLIV. évf. 1. sz.) és Vincze: A kereskedőtanoncok oktatása (id. folyóirat XXXI. évf. 12 l.)

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

IRODALOM.

Kornis Gyula, Egyetem és politika. Franklin-Társulat, Budapest 1936. 59. l.

Ezt a tanulmányt, amely mint rektori beszéd hangzott el 1936. május 12-én a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem ünnepélyes közgyűlésén, időszerűvé azok a mélyreható változások teszik, amelyeket a világháború utáni parancsuralmi állampolitikai rendszerek kényszerítettek az egyetemre. Az egyetemen kutató tudós professzornak éppen úgy szembe kell néznie evvel a problémával, mint a kultúrpolitikusknak és az államférfiúnak, mert egyikük számára sem lehet közömbös, hogy a történeti élet két tényezője, „a Szellem és a Hatalom“, az Egyetem és az Állam milyen viszonyban állanak egymással; különösen ma, „amikor a politikának új diktatórius szellemi éghajlata alatt az önkormányzatára mindig büszke egyetem“ a német, az olasz és az orosz nemzet kebelében súlyos válságokon megy keresztül. Fel kellett tehát merülnie annak a kérdésnek, hogy „vajjon a politika nem forgatja-e ki itt az európai egyetemi életformát immár hét évszázados lényegéből, történeti szervezetéből és hagyományos jogaiból. Feleletet kellett keresni arra „a tudományos-elméleti problémá“-ra, hogy mi a viszony a tudomány és a politika, az egyetem és az állam között.

A könyv „merőben elméleti természetű“ fejtegetéseinek éppen az ad az aktuális problémán messze felülemelkedő tudományos jelentőséget és értéket, hogy szerzőnk ennek a két jelenleg szembenálló történeti tényezőnek igaz benső lényegét vizsgálja meg s ennek alapján fedi fel a közöttük lévő helyes viszonynak jelentését és értelmét.

Az öt fejezet közül az első kettő tulajdonképpen helyzetkép, annak a rajza, milyen volt és az említett három országban milyenné változott egyetem.